

ESCRITS CORSARIS

La musa del Xúquer

Josep Ballester

AQUEST poeta, autor dramàtic, i també periodista ben jocós, va ser jutge a Catarroja, alcalde del seu poble, Sueca, en diverses ocasions, i diputat a Corts, a Madrid. Gran aficionat a les tertúlies i al bon menjar, escèptic fins al moll de l'ós amb certs dogmes de la societat, per diversos motius se li ha dedicat poc d'espai tant en els manuals d'història literària com en la recerca acadèmica. No sabem si ha estat l'excusa per haver fet una obra normalment associada a una sèrie de tòpics de la mentalitat popular, per la falta de bon gust, segons alguns, o per l'eroticisme insolent.

Ara fa deu anys, l'amic **Emili Piera** en la presentació d'una edició bilingüe, valencià-castellà del *Virgo de Visanteta* es preguntava quantes obres teatrals del segle XIX en qualsevol de les llengües de l'estat aguantaria una lectura completa. Deia en concret: «¿Qué lectura teatral decimonómica permite pasar el rato siquiera de un modo soportable sin que las pelotas de la paciencia vayan a rebotar contra el pavimento?». Resulta que una part notable de les comèdies del nostre conterrani aguanten molt bé la prova. Millor que bé. La veritat és que la seua lectura, naturalment amb una mica de complicitat, encara ens resulta amena i sobretot fresca en els jocs lingüístics. La construcció de l'artefacte humorístic i procaç del qual se serveix **Bernat i Baldoví**, no és gens minso. Cert que sovinteja la carcassa

metafòrica ben desbocada, però té una ploma que talla com un bisturí, quan vol, i uns girs ben carregats de no poc enginy. I això, com diria el nostre escriptor, «no s'ho salta un torero».

En companyia de **Josep Maria Bonilla i Pasqual Pérez i Rodríguez**, liberals, políticament parlant, van fundar els setmanaris *La Donsayna* (1844), *El Tabalet* i *El Sueco* (1847). Ja havia format part del projecte d'*El Mole* (1837). Així mateix col·laborà en periòdics humorístics a Madrid com *El Dómine Lucas* o *La Risa*. La seua «professió de fe» en aquesta tipologia periodística era ben nítida: «No poden ser com l'Heraldo, / ni com l'Eco del Comerç; / sino un guiso en prosa y vers / de poca carn y molt de caldo». Era la seua opció i la duigué fins a les darreres conseqüències.

La seua obra, siga quin siga el gènere o el registre emprat, és un tot. Inclús hi ha un transvasament dels seus escrits per a la premsa a l'obra dramàtica o a l'inrevés. Igualment, la producció poètica passa sense excessiva metamorfosi a formar part dels llibrets de falla o explicacions del cadafal fester. Qualsevol text que haja escrit abans és apte per a ser adaptat, manipulat, traduït, reinterpretat o parodiat. És un mestre en el reciclatge textual. D'aquesta manera el seu públic de seguida reconeixia aquell personatge o aquell argument que havia llegit o escoltat en una altra situació. Juga amb un ample bagatge de recursos, una mena d'acluament d'ull al lector, i així parodia uns altres autors i a si mateix, sense cap problema. D'una manera constant. Recordem les cèlebres *El Virgo de Visanteta* i *l'alcalde de Favara* (1845) o *L'agüelo Pollastre* (1858). En la pri-

mera el nostre escriptor arriba a fer una paròdia completa del conegut soliloqui de **Segimon** en *La vida es sueño*, però aquesta vegada és la protagonista qui es queixa per no tenir un amant com cal: «Deixeu, cel, que apurar vullga / encara que lleig estiga: / ¿Per què m'hau donat la figa / si no tinc qui me la culla? / La sang és precís que bullga / que contemple una miqueta que la gran i la xiqueta, / tenen el fo-

LEVANTE-EMV

L'escriptor Josep Bernat i Baldoví.

re per llei. / ¡I jo no tinc més remei / que el de fer-me la punyeta! / (...) Obri el temple de l'amor / la burra al cap d'un estoble / i al punt va el burro en lo sable / a fer-li guàrdia d'honor; / i per més que ella en fervor, / rebusna, coceja i bota, / tot aquell rabo de jota / li emboca per lo pitou. / ¡I a mi que en manco en tinc prou / no ha d'haver ningú que em fota!». Després d'estre-

nar-se l'obra, segons sembla, des de l'Arquebisbat se'l va requerir perquè el prelat va considerar —per referències, com no podia ser d'una altra manera— que es tractava d'una obra immoral i pecaminosa, aleshores Josep Bernat i Baldoví va respondre que estava mal informat, i l'endemà li portaria el text perquè el pogués llegir i comprovar-ho. Aleshores, Lo sord de Sueca, en menys de vint-i-quatre hores, va escriure tot parodiant, ara **Lope de Vega**, una peça apta per a tots els públics sota el títol de *Pasqualo i Visanteta o el tribunal de Favara*. Naturalment, es transforma en una altra obra, en faltar-li la sal i el pebre.

L'altre cas ben conegut, *L'agüelo Pollastre*, distorsiona moltes de les situacions que havia creat **Zorrilla** per al seu *Don Juan*. Ací les aventures amoroses del **Tenorio** s'han transformat en unes malifetes agrohortícoles: «Pels puestos que he recorregut / no he deixat a vida un tit, / m'ha burlat de la virtut, / a la chusticia ha escarnit / y a la inosensia he venut. / Y hui despues de dinar, / al tornarmen capa casa, / no he deixat un melonar / ni en lo terme d'Alfajar / ni en l'hòrta de Masanasa...».

Segons sembla cap a la fi de la seua vida, en certa manera l'obligaren a desdir-se de tot allò que havia escrit, o almenys de la part més impúdica i desvergonyida, la pressió no seria poca, pensem que havia estat diputat conservador i el seu context era

el que era. A més, s'havia quedat pràcticament paralític, posat en una cadira, sense quasi poder moure's, i se sospita que no pocs dels seus manuscrits van fer combustible del foc, ja se sap, la família, l'església... aleshores va escriure una retractació oficial que publicà al *Diario Mercantil de Valencia*, uns mesos abans d'emportar-se'l la mort: «Yo el abajo firmado revoco todas las expresiones, términos o palabras indecentes o contra el pudor que he proferido en alguno de mis escritos o producciones literarias. Asimismo aunque no creo haber escrito cosa que sea contra lo que enseña la Santa Iglesia Católica, apostólica romana, no obstante si en algo de esto me hubiera propasado, quedo también revocado».

enguany se celebra el segon centenari del seu naixement, crec que a banda dels diversos actes que es faran al seu voltant, i això sempre cal fer-ho, és una pedra més del prim mur que construïm com a cohesió identitària, a més, cal afegir l'estudi de l'obra i de l'època que en els darrers anys s'han anat realitzant, tampoc no estaria malament que el llegirem i, fins i tot es representara alguna de les seues peces dramàtiques, inclús m'atreviria a suggerir que algú realitzara una ampla antologia, de segur ben llegible i ben divertida per a un lector actual de l'obra. Aquests darrers dies he espigolat en les diverses facetes de la seua escriptura, en molts dels seus papers, i no tinc cap mena de dubte que «la musa de set arroves i mitja» encara manté molta de la gràcia i la ironia originàries. Un enginy que se sosté, no sols, en el seu mecanisme idiomàtic.

pd

VOTA Y GANA

Elige el coche del año 2010

Premio
Coche del año
de los lectores

ENTRA EN LA PÁGINA
WEB Y PARTICIPA DE
FORMA GRATUITA

www.mejorcoche.epi.es

Participa y podrás ganar una tarjeta BP ULTIMATE*

cargada con 200 euros de carburante cada mes.

- 15 tarjetas para sortear cada mes-

www.bpultimate.es

Un vale BOSCH CAR SERVICE

por valor de 200€ para usar en cualquiera de los más de 600 talleres Bosch Car Service de España.

- 3 tarjetas para sortear cada mes-

www.boschcarservice.es

Los coches seleccionados como candidatos son:

HYUNDAI I20

TOYOTA AVENSIS

KIA SOUL

NOMINACIÓN COCHE DEL AÑO

Levante
EL MERCANTIL VALENCIANO

* Los regalos son por sorteo entre todos los lectores del Grupo Prensa Ibérica.